

برنامه‌ریزی توسعه گردشگری ساحلی در روستاهای شهرستان رشت

سکینه نعمت‌پور کیورچال - دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.
عیسی پوررمضان* - دانشیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

تاریخ دریافت: ۰۳ مهر ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۲۶ آذر ۱۴۰۳

چکیده

مقدمه: توریسم یکی از محورهای اساسی توسعه هر ناحیه محسوب می‌شود. چگونگی برنامه‌ریزی و تعیین نقاط قوت و نقاط ضعف برای هر ناحیه، رسیدن به توسعه مناطق تحت پوشش ساحل از جمله روستاهای حاشیه‌ای، کسب درآمد و اشتغال‌زایی جزء اهداف توسعه توریسم ساحلی است.

هدف پژوهش: در تحقیق حاضر، ویژگی‌های طبیعی، اجتماعی - جمعیتی، فرهنگی، اقتصادی و فضایی کالبدی روستاهای مورد مطالعه در سواحل شهرستان رشت مورد بررسی قرار گرفته است. هم‌چنین سعی بر آن شده است که جنبه‌ها و اشکال مختلف توریسم مورد ارزیابی قرار گیرد.

روش‌شناسی تحقیق: با توجه به موضوع و اهداف، روش تحقیق توصیفی - تحلیلی است و از آنجا که نوع و شیوه جمع‌آوری اطلاعات امری ضروری است، برای شناخت و ارزیابی محدوده مورد مطالعه در جهت جمع‌آوری اطلاعات از مطالعات غیر میدانی (اسناد و مدارک کتابخانه‌ای، اداری، نقشه) و در مطالعات میدانی (مشاهده مستقیم، مصاحبه، عکس و پرسشنامه) استفاده شده است و برای دستیابی به توسعه یکپارچه توریسم ساحلی از مدل تحلیلی SWOT بهره گرفته شده است. حجم جامعه آماری (۱۲ روستا) در سطح سه دهستان به نام‌های چاپارخانه، حاجی بکنده خشکبیجار و علی آباد زیباکنار بوده است که از آمار رسمی سالهای ۱۳۴۵ تا ۱۳۸۵ استفاده شده است. هم‌چنین برای دست‌یابی به اطلاعات بیش‌تر و یافتن پاسخ سوالات و فرضیات به تکمیل پرسش‌نامه عمومی (۵ درصد از کل خانوار روستا) در سطح روستاهای مورد مطالعه پرداخته شده است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: مناطق روستایی شهرستان رشت استان گیلان است.

یافته‌ها و بحث: نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که در محدوده مورد مطالعه تعداد ۱۲ قوت داخلی در برابر ۹ نقطه ضعف داخلی و تعداد ۱۲ فرصت خارجی در برابر ۸ تهدید خارجی شناسایی و بررسی شده است. به این ترتیب ۲۴ نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت‌ها و ۱۷ ضعف و تهدید به عنوان محدودیت‌ها و تنگناهای پیش‌روی روستاهای مورد مطالعه جهت گسترش و توسعه گردشگری قابل‌شناسایی است. از نظر مسئولان چشم‌اندازهای زیبای ساحلی به همراه پوشش گیاهی مناسب، مزارع کشاورزی و وجود استخرهای طبیعی روستا، به عنوان مهمترین نقاط قوت داخلی در توسعه گردشگری ساحلی نقش بسزایی دارند. از دیدگاه روستاییان، چشم‌اندازهای ساحلی و پوشش زیبای روستایی، باغات و استخرهای طبیعی به عنوان مهمترین نقاط قوت داخلی در روستا به شمار می‌آید و همچنین یافته‌ها نشان داد که از دید گردشگران چشم‌اندازهای طبیعی ساحلی به همراه مزارع و محصولات کشاورزی و فضای سبز، استخرهای طبیعی، امنیت موجود در روستا برای گردشگری از مهمترین نقاط قوت داخلی روستایی محسوب می‌شوند.

نتایج: جمع‌بندی و تحلیل نتایج نشان می‌دهد که آستانه آسیب‌پذیری این نواحی از درصد کمتری برخوردار بوده و نیازمند ارائه سیاست‌های مناسب، برنامه‌ریزی دقیق و منسجم جهت رفع ضعف‌ها و تهدیدها با استفاده از نقاط قوت و فرصت‌ها می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: برنامه‌ریزی، توسعه گردشگری، گردشگری ساحلی، جاذبه‌های توریستی، رشت.

مقدمه

یکی از نتایج استفاده از فناوری مدرن افزایش اوقات فراغت است. هر چه فناوری و مدیریت پیشرفته‌تر باشد وقت اضافی بیشتری تولید می‌شود. بزرگترین تولید و مصرف قرن بیست و یکم حول محور تولید و مصرف اوقات فراغت است. گردشگری با همه مضامین علمی و فلسفی‌ای که در آن نهفته است، یک عمل اقتصادی است و پیش‌بینی می‌شود که یکی از بزرگترین محرک‌های اقتصادی قرن حاضر باشد. طبق برآوردهای مبتنی برآمار بانک جهانی، در سال ۲۰۰۰ به ازای هر گردشگر ۶۵۰ دلار و بر مبنای آمار W.O.T به ازای هر گردشگر ۸۹۰ دلار درآمد اقتصادی مستقیم و قابل محاسبه وجود داشته است، درآمدهای غیرمستقیم از چرخش سرمایه‌گذاری در امر گردشگری به ازای هر نفر ۲۵۰۰ دلار یعنی مجموعاً ۱۷۵۰ میلیارد دلار برآورد شده است. (پاپلی یزدی و سقایی ۱۳۸۵: ۵). تاکنون کشور باستانی ما نتوانسته از این تجارت و صنعت بهره‌ای ببرد. سهم ایران در سال ۲۰۰۰، تنها ۸۵۰ میلیون دلار بوده که در رده‌بندی پس از ۵۰ کشور دنیاست، در حالیکه ایران در ردیف ده کشور اول جهان از نظر وجود جاذبه‌های تاریخی و باستانی و گردشگری قرار دارد. (شفیعی، ۱۳۸۴: ۶). یکی از این پتانسیل‌های گردشگری در ایران وجود دریاچه خزر و سواحل زیبای آن است که در ایجاد سرزمین سرسبز گیلان و متمایز ساختن آن از سایر نقاط موثر بوده است. همچنین ماسه‌ای بودن بخش زیادی از سواحل گیلان، نزدیکی آن به جنگل و کوهستان از دیگر امتیازات و ویژگی‌های بارز نواحی ساحلی گیلان به شمار می‌رود و سبب شده تا طراوت و شادابی دریا در گیلان دو چندان شود (فاخته، ۱۳۸۶: ۲۶۹).

در این تحقیق سعی شده تا با تشریح وضع موجود نوار ساحلی محدوده مورد مطالعه و با بهره‌گیری از مدل تحلیل SWOT، به برنامه‌ریزی توسعه توریسم ساحلی، با ارائه راهکارها پرداخته شود.

گردشگری، رفتار مشترک گروه‌های انسانی است که از ابعاد جغرافیایی و فضایی برخوردار بوده و بازتاب‌های این رفتار نیز فضا و ویژگی‌های محیط جغرافیایی را متأثر می‌سازد. مطالعات تطبیقی درباره نگرش و سیاست‌های توریستی در حکومت‌های مختلف، می‌تواند به درک بازتاب‌های فضایی، ایدئولوژی‌ها و ماهیت نظام‌های سیاسی و نوع چشم انداز جغرافیایی که می‌آفرینند، کمک نمایند. بنابراین صنعت رو به رشد گردشگری نقش مهمی در توسعه ملی کشورها در آینده خواهد داشت (حافظ نیا، ۱۳۸۲: ۴۸). گردشگری روستایی پدیده‌ای بسیار قدیمی است. در این زمینه "ترنر" معتقد است که گردشگری روستایی به عنوان یک فعالیت تفریحی - اجتماعی، ابتدا در نیمه دوم سده هیجدهم در بریتانیا و سپس در کل اروپا ظاهر شد. قبل از آن هم مناطق روستایی برای فعالیت‌های تفریحی استفاده می‌شد، اما شرکت در فعالیت‌های تفریحی محدود به اقشار برتر جامعه بود تا اوایل نیمه دوم سده هیجدهم یعنی تا انقلاب صنعتی، افراد به نسبت کمی امکانات و یا حتی میل و تصمیم به سفر و گردشگری داشتند، مسافرت به روستاها یک مسئله دشوار بوده است. تا این که در دهه ۱۸۵۰، توسعه خطوط راه آهن، سراسر اروپا و آمریکا را به هم وصل کرد. انقلاب صنعتی موجب گسترش راه‌ها و جاده‌ها، وسایل حمل و نقل و توسعه ارتباطات هم در سطح محلی، ملی و بین‌المللی شد، که این خود موجب افزایش مسافرت‌ها و تفریحات به نقاط مختلف جهان از جمله نواحی روستایی شد (قادری، ۱۳۸۲: ۱۱۴).

توریسم روستایی برای توصیف همه انواع توریستی که در نواحی روستایی صورت می‌گیرد استفاده می‌شود که شامل مهمانسرا، رستوران‌ها، مکان‌های توقف و استراحتگاه روستایی را در برمی‌گیرد (احمدی، ۱۳۸۱: ۲۰). آنتونی دونت گردشگری روستایی را رهایی از زندگی کسالت بار شهری برای بهره‌گیری از مواهب طبیعی و برخورداری از جاذبه‌های طبیعی (مانند جنگل‌ها، مراتع، رودخانه و...) می‌داند، که در محیط روستایی با ارائه تسهیلات رفاهی و خدماتی (خوراک، اقامتگاه و فعالیت‌های تفریحی/ ورزشی) وجود دارد. علاوه بر این، ابرمن نیز گردشگری روستایی را در ارتباط تنگاتنگ با گردشگری مزرعه و نهادینه کردن ارزش کشاورزی در جامعه روستایی می‌داند، که مناطق پارک‌های ملی و حیات وحش حفاظت شده را شامل می‌شود (رضوانی، ۱۳۸۷: ۲۶). طبق پیش‌بینی صورت گرفته توسط سازمان جهانی گردشگری، در سال ۲۰۲۰ تعداد گردشگران به ۱/۵۶ میلیارد نفر خواهد رسید. طی دهه‌های گذشته نه تنها صنعت گردشگری، رشد سریعی را تجربه نموده، بلکه مناطق گردشگری جهان نیز بسیار تغییر پیدا کرده و به طور قابل ملاحظه‌ای متنوع گشته‌اند. طی دهه ۱۹۵۰، ۱۵ کشور اروپای غربی و آمریکای شمالی، حدود ۹۷ درصد گردشگران جهان را به خود اختصاص داده بودند. درآمد حاصل از صنعت جهانگردی در سال ۲۰۰۰ بیشتر از درآمدهای نفتی و خودروسازی بوده است به همین دلیل صنعت جهانگردی به عنوان بزرگترین صنعت درآمدزای بین‌الملل نامیده می‌شود. براساس پیش‌بینی سازمان جهانی، توریسم در چند سال آینده از لحاظ درآمد در رأس همه صنایع در دنیا خواهد بود و بزرگترین بخش تجارت بین‌الملل را به خود اختصاص خواهد داد (پارسا، ۱۳۸۴: ۱۴).

روش پژوهش

بنابراین با توجه به سوال مطرح شده، هدف‌های نظری، علمی و کاربردی؛

تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای توریسم ساحلی دریای خزر در محدوده شهرستان رشت، تعیین راهکارهای عملی جهت توسعه گردشگری ساحلی، برنامه‌ریزی توسعه توریسم در بخش ساحلی شهرستان رشت از طریق تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها تبیین استفاده از بخش ساحلی شهرستان برای گسترش توریسم و فراهم نمودن زمینه توسعه روستایی از مهمترین اهداف تحقیق حاضر به شمار می‌آیند. محدوده مورد مطالعه، بخشی از روستاهای ساحلی شهرستان رشت انتخاب شده است که شامل ۱۲ روستای ساحلی از جفرود بالا تا زیباکنار را شامل می‌شود. هم‌چنین عمق ۳ کیلومتری از ساحل به داخل روستا را در بر گرفته است. این محدوده به طول ۱۸ کیلومتر در قسمت کرانه جنوبی دریای کاسپین و در ۲۲ کیلومتری شمال‌غربی شهر رشت می‌باشد. جمعیت این ناحیه در سال ۱۳۸۵، ۱۰۰۹۵ نفر با ۲۹۷۲ تعداد خانوار می‌باشد (سرشماری عمومی نفوس مسکن، ۱۳۸۵، سایت آمار). با توجه به موضوع و اهداف، روش تحقیق توصیفی - تحلیلی است و از آنجا که نوع و شیوه جمع‌آوری اطلاعات امری ضروری است، برای شناخت و ارزیابی محدوده مورد مطالعه در جهت جمع‌آوری اطلاعات از مطالعات غیر میدانی (اسناد و مدارک کتابخانه‌ای، اداری، نقشه) و در مطالعات میدانی (مشاهده مستقیم، مصاحبه، عکس و پرسشنامه) استفاده شده است و برای دستیابی به توسعه یکپارچه توریسم ساحلی از مدل تحلیلی SWOT بهره گرفته شده است. حجم جامعه آماری (۱۲ روستا) در سطح سه دهستان به نام‌های چاپارخانه، حاجی بکنده خشکبیجار و علی آباد زیباکنار بوده است که از آمار رسمی سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۸۵ استفاده شده است. هم‌چنین برای دستیابی به اطلاعات بیش تر و یافتن پاسخ سوالات و فرضیات به تکمیل پرسش نامه عمومی (۵ درصد از کل خانوار روستا) در سطح روستاهای مورد مطالعه پرداخته شده است.

مدل تحلیلی SWOT

تجزیه و تحلیل SWOT اصطلاحی است که برای شناسایی نقاط قوت و ضعف داخلی و فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی که یک شرکت، مجموعه و یا قلمرو با آن روبروست به کار برده می‌شود. تجزیه و تحلیل SWOT شناسایی نظام‌مند عواملی است که راهبرد باید بهترین سازگاری را با آنها داشته باشد. منطق رویکرد مذکور این است که راهبرد اثربخش باید قوت‌ها و فرصت‌های سیستم را به حداکثر برساند، ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل برساند. این منطق اگر درست به کار گرفته شود نتایج بسیار خوبی برای انتخاب و طراحی یک راهبرد اثربخش خواهد داشت. در سیر شکل‌گیری تکنیک سوات سه مرحله تکاملی گزارش شده است که عبارتند از:

۱- تدوین تکنیک‌هایی که به سنجش نقاط قوت و ضعف درونی سیستم پرداخته‌اند؛

۲- تدوین تکنیک‌هایی که به تحلیل تهدیدها و فرصت‌های محیط خارجی سیستم توجه داشته‌اند؛ و

برنامه‌ریزی راهبردی که تکنیک سوات یکی از متون آن است به لحاظ مفهومی بسیار ساده است: سنجش وضعیت حال و آینده؛ تعیین جهت‌گیری و چشم‌انداز سازمان و تدوین ابزارهایی برای نیل به آن. اما همین مفهوم ساده در عمل، فرآیند بسیار پیچیده‌ای است که نیاز به استفاده از رویکردی نظام‌مند برای شناخت و تحلیل عوامل خارج از سازمان و هماهنگ کردن متقابل آن با توانمندی‌ها و شرایط درونی سازمان دارد. از آنجا که هر سازمانی، خواه نظامی، تولیدی، خدماتی و یا حتی دولتی به منظور بقا و رشد در یک محیط رقابتی لازم است برای آینده نگر و پاسخ به تحولات آتی و مشارکت در شکل دادن به آینده از یک رویکرد عقلانی تبعیت کند، بدون تردید برنامه‌ریزی راهبردی در آینده اهمیت و رواج هر چه بیشتری خواهد یافت (کلکار، ۱۳۸۴: ۴۸-۴۷).

قلمرو جغرافیایی پژوهش

محدوده مورد مطالعه در موقعیت ۴۹ درجه و ۴۱ دقیقه و ۴۹ درجه و ۵۲ دقیقه طول جغرافیایی شرقی و ۳۷ درجه و ۲۶ دقیقه و ۲۶ دقیقه عرض جغرافیایی شمالی در شهرستان رشت از استان گیلان واقع شده است که متشکل از ۱۲ آبادی می‌باشد.

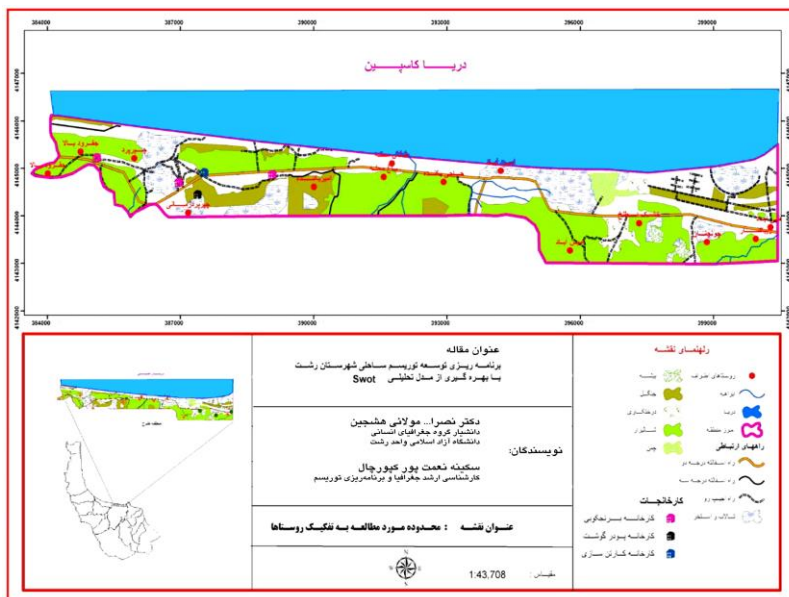
محدوده مورد مطالعه در قسمت جلگه‌ای - ساحلی شهرستان رشت واقع شده است. در دوران چهارم یعنی حدود ۲ میلیون سال پیش تمام نواحی جلگه‌ای و کوهپایه‌ای استان در زیر آب بوده و با فعالیت‌های تکتونیکی در کوه‌های البرز که موجب فرونشینی کف دریای خزر در امتداد گسل‌های البرز و آستارا و بالا آمدن ارتفاعات البرز همراه بوده است، به تدریج دریای خزر عقب نشینی نموده و رودخانه‌ها بستر خود را روی رسوب‌های دریایی باز کرده‌اند. با پایین رفتن مکرر سطح اساس نیروی کاوشی رودخانه بیشتر شده و رسوب‌های بیشتری به نواحی پست و

سواحل حمل شده است. فرسایش شدید در ارتفاعات به همراه نهشته‌گذاری رسوب‌ها سبب ایجاد جلگه‌های ساحلی شده و بازسازی اقلیمی منطقه در دوران چهارم حاکی از آن است که در آن زمان میزان بارش منطقه به مراتب بیشتر از زمان حال بوده و بارش بیشتر سبب حمل و نقل رسوب‌های بیشتر و نهشته گذاری آنها در نواحی پست گردیده است. این نواحی پست که امروزه جلگه گیلان را تشکیل می‌دهند با داشتن خاک-های آبرفتی و رسوبی، بهترین شرایط را برای زراعت و کشاورزی و باغداری فراهم کرده‌اند (طرح راهبردی و جامع منطقه ویژه اقتصادی انزلی، ۱۳۸۶: ۲۳). خصوصیات ناهمواری‌های محدوده مورد مطالعه نشان می‌دهد که در موقعیت ارتفاعی ۲۴- متر قرار دارند این باند ساحلی از نظر جهانگردی و گذران اوقات فراغت، قابلیت‌های زیادی دارند. با توجه به بررسی‌های به عمل آمده از ایستگاه سینوپتیک رشت، نمایانگر این مطلب است که به ترتیب دی ماه و تیر ماه دارای کم‌ترین و بیشترین میزان درجه حرارت (۶/۶ و ۵/۲۲) در طول سال می‌باشند. بارش‌های منطقه که در اثر مکانیسم‌های مختلفی بوجود می‌آیند. در طول سال در سطح منطقه نزول می‌نمایند. متوسط بارندگی سالانه ایستگاه رشت ۶/۱۳۳۵ میلی‌متر است. تعداد روزهای یخبندان در سواحل دریای خزر عموماً کم است. ارتفاع دمای بالای صفر و رطوبت نسبی زیاد در کاهش تعداد روزهای یخبندان عوامل مؤثری هستند. تعداد روزهای یخبندان، سالانه در انزلی ۱۰ روز و در رشت ۳۰ روز است. سفیدرود یکی از رودخانه‌های مهم در حوضه دریای خزر می‌باشد که از نظر هیدرولوژی مساحت و میزان رسوب بسیار مهم بوده و بزرگترین رودخانه ایران از نظر مساحت و از نظر منابع آبی مهمترین و اصلی‌ترین منبع آبی برای گیلان است (اصلاح عربانی، ۱۳۷۷: ۱۷۰) که به تبع آن محدوده مورد مطالعه از نظر منابع آبی از این رودخانه سیراب می‌شود. در محدوده مورد مطالعه در روستای امیر بکنده استخری با مساحت ۴۰۰ هکتار وجود دارد که از یک سمت به روستای پیر علی‌ده و از یک سمت به روستای امیر بکنده متصل است. این استخر در زمستان پر از آب و محل صید پرندگان و صید ماهی است و در فصل کشاورزی برای آبیاری مزارع از آب این استخر استفاده می‌شود و مکانی با پوشش گیاهی زیبا برای جلب مسافران در تمام فصول می‌باشد. محدوده مورد مطالعه شامل ۱۲ روستا می‌باشد که تعداد ۱۱ روستا به طور مستقیم با نوار ساحلی و یک روستا با فاصله حدود ۲ کیلومتری از ساحل قرار دارند. همجواری روستاها با نوار ساحلی سبب ایجاد زیبایی دو چندان روستاها و ایجاد چشم‌اندازهای بی نظیری گردیده است. ساحل دریا در این روستاها از مهم‌ترین جاذبه‌های جهانگردی و توریستی محدوده است اما ذکر این نکته ضروری است که این سواحل به تناسب ظرفیت و جاذبه‌ای که برای گذران اوقات فراغت سالم دارند، از امکانات و تأسیسات عمومی کافی برخوردار نیستند. از این رو در طول ماه‌های تابستان و ایام عید، بسیاری از مسافران ناگزیر از اقامت در فضای آزاد هستند. برای فراهم ساختن امکانات لازم و تأمین نیازهای اولیه مسافران، حریم دریا و حد آزاد سازی دریا از سالیان پیش نیز مدنظر بوده است. شرایط آب و هوایی و ساحلی منطقه و همچنین توریست‌پذیری محدوده باعث گشته که اهالی رغبت بیشتری برای ماندن در روستا داشته باشند و معضل مهاجرت روستاییان به شهر در این روستاها کمتر نمایان می‌شود. محدوده مورد مطالعه از حاصلخیزترین نقاط کشور محسوب می‌گردد. هم چنین به علت جلگه‌ای بودن به عنوان کانون فعالیت-های کشاورزی گیلان شناخته می‌شود. عمده‌ترین گونه‌های درختی در این محدوده شامل توسکا، ارچا، لرگ و ... است.

جدول ۱. موقعیت عمومی محدوده مورد مطالعه بر مبنای آخرین تقسیمات سیاسی در سال ۱۳۸۵

ردیف	نام بخش	نام دهستان	مرکز دهستان	شهرها		روستاها	
				تعداد	نام	تعداد	نام
۱	خمام	چاپارخانه	چاپارخانه	۱	خمام	۱	جفرود
۲	خشکبیجار	حاجی بکنده خشکبیجار	حاجی بکنده خشکبیجار	۱	رشت	۸	امیربکنده، امین آباد باغ امیربکنده، پیرعلی ده، چپرپر، چپرپر زمان، حاجی بکنده، طالش محله
۳	لشت نشاء	علی آباد زیباکنار	علی آباد زیباکنار	۱	رشت	۳	چونچنان، خشک اسطلخ، علی آباد

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۵

شکل ۱. نقشه جغرافیایی محدوده مورد مطالعه و پراکنش روستاهای مورد مطالعه

یافته‌ها و بحث

در تحقیق مورد نظر برای شناخت نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در محدوده مورد مطالعه (روستاهای ساحلی شهرستان رشت)، از روش و مدل استفاده شده تا روستاهای مورد نظر بر اساس شاخص‌های طبیعی، اجتماعی، فرهنگی-سیاسی، اقتصادی و فضایی-کالبدی رتبه‌بندی شده تا روستاها به صورت دقیق مورد ارزیابی قرار گیرند. برای دستیابی به این منظور پس از تعیین شاخص‌ها در قالب جداول به بررسی نقاط قوت، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود، پرداخته شده است تا با تحلیل نتایج، به توسعه توریسم ساحلی دست یافت.

جدول ۲. ماتریس عوامل داخلی مؤثر بر گردشگری محدوده مورد مطالعه

نقاط ضعف	نقاط قوت	شرح
*عدم دسترسی به موقع و کافی به منابع آب سطحی	*موقعیت جلگه‌ای-ساحلی روستاها *برخورداری از پوشش جنگلی *برخورداری از استخرهای طبیعی *خاک مناسب برای کشت انواع محصولات	طبیعی
*عدم انتصاب مدیران شایسته و مطلع در امر توریسم *تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم روستا *گرایش غالب سرمایه‌گذاری به استفاده اختصاصی از اراضی ساحلی در غالب ویلاهای خصوصی *توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال (تراکم زیاد در تابستان و کم در زمستان)	*وجود وضعیت بالای آگاهی و سواد در بین مردم روستا *وجود آداب و رسوم، فرهنگ محلی و سنتی و نیز آشنایی از فرهنگ معاشرت با توریسم	اجتماعی-فرهنگی
-----	*برخورداری از امنیت و آرامش برای گردشگران در تمامی نقاط روستایی	سیاسی
*عدم برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری مناسب *عدم وجود امکانات رفاهی، تفریحی و خدماتی ارزان قیمت	*برخورداری از ساحل مناسب برای جذب توریست و درصد بالای اشتغال روستاییان به این امر *دسترسی آسان و مناسب به نواحی روستایی *برخورداری از صنایع دستی روستایی *وجود محصولات کشاورزی و فضای کافی برای عرضه به گردشگران	اقتصادی
*نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و کالبدی *نامناسب بودن تاسیسات و تجهیزات تفریحی و رفاهی	*دسترسی مستقیم به معبر بین شهری *برخورداری از هتلها، پلاژها، سوئیت‌های اجاره‌ای و رستورانهای بین راهی	فضایی - کالبدی

جدول ۳. ماتریس عوامل مؤثر خارجی بر گردشگری محدوده مورد مطالعه

شرح	فرصت‌ها	تهدیدها
طبیعی	*همجواری با ساحل و موقعیت جلگه ای - ساحلی *برخورداری از ساحل شنی و تپه های ماسه‌ای *برخورداری از پوشش گیاهی مناسب	*عدم وجود سیستم دفع زباله و آسیب آن به محیط زیست خصوصاً سواحل *تغییر کاربری اراضی کشاورزی به مسکونی
اجتماعی - فرهنگی	*کف صاف و بدون سنگلاخ دریا و وجود تالاب و استخر طبیعی *ورود توریسم به روستا و تغییر در چگونگی رفتار با گردشگران *افزایش انگیزه گردشگران برای مسافرت و تفریح *وجود مرکز استان و شهر توریستی انزلی در نزدیکی به این محدوده تفریحی	*تغییر در طرز رفتار جوانان روستایی *رواج زندگی مصرف گرایی به واسطه تقلید از گردشگران و از بین رفتن آداب و رسوم سنتی و محلی *تراکم بیش از حد جمعیتی در محدوده در برهه زمانی خاص
سیاسی	*افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه گذاری در این محدوده	
اقتصادی	*افزایش نرخ روزافزون زمینهای ساحلی و علاقه مندی گردشگران به این محدوده *وجود توریسم و اشتغال زایی روستاییان	*افزایش قیمت زمین و بالطبع افزایش بار مالی جهت ایجاد تاسیسات رفاهی و تفریحی برای گردشگران
فضایی - کالبدی	*ساخت و سازها در قالب هتلها و مجتمع های تفریحی *تسریع در رساندن خدمات زیر بنایی و روبنایی در این محدوده	*وفور ساخت و ساز و نادیده گرفتن چشم اندازهای طبیعی و ساحلی *تبدیل مزارع ساحلی به ویلاها و خطر نابودی اگروتوریسم

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۴۰۲

مجتمع مروارید خزر روستای امیر بکنده

تاسیسات اقامتی - رفاهی مجتمع علی آبادزیا کنار

تاسیسات رفاهی - تفریحی مجتمع علی آباد زیا کنار

بافت صنایع دستی توسط زنان روستای پیر علی

پخت نان به روش سنتی در روستای امیر بکنده

مجتمع مسکونی روستای تالش محله

ده

تصویر ۱. نماهایی از جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی، گردشگری محدوده مورد مطالعه

نتیجه گیری

همان طور که در جدول ۳ نشان داده شده است، در محدوده مورد مطالعه تعداد ۱۲ قوت داخلی در برابر ۹ نقطه ضعف داخلی و تعداد ۱۲ فرصت خارجی در برابر ۸ تهدید خارجی شناسایی و بررسی شده است. به این ترتیب ۲۴ نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت‌ها و ۱۷ ضعف و تهدید به عنوان محدودیت‌ها و تنگناهای پیش روی روستاهای مورد مطالعه جهت گسترش و توسعه گردشگری قابل شناسایی است. لذا در یک جمع‌بندی و تحلیل ساده می‌توان گفت آستانه آسیب‌پذیری این نواحی از درصد کمتری برخوردار بوده و نیازمند ارائه سیاست‌های مناسب، برنامه‌ریزی دقیق و منسجم جهت رفع ضعف‌ها و تهدیدها با استفاده از نقاط قوت و فرصت‌ها می‌باشد. همچنین بررسی و مطالعه محدوده مورد مطالعه برای دستیابی به توسعه توریسم ساحلی در تحقیق حاضر نتایج زیر را در پی داشت.

محیط طبیعی نعمت‌های فراوانی را برای ساکنین منطقه به همراه داشته است که نیاز به توجه بیشتر جهت بهره‌برداری و نگهداری آنها می‌باشد. وجود اراضی، جنگل، مرز ساحلی، رودخانه‌ها و تالاب در اطراف روستاهای فوق‌الذکر موافق و از مهمترین قوت‌ها محسوب می‌گردد و همچنین برخورداری از آداب و رسوم سنتی و بومی اهالی، هنرهای دستی موجود، بافت روستاها و فعالیت‌های اقتصادی موجود در روستا را نیز می‌توان به عنوان یک قوت برشمرد. نزدیکی محدوده مورد مطالعه به مرکز استان و شهر توریست‌پذیر بندرانزلی و توجه مردم به این سو از فرصت‌هایی است که این محدوده از آن برخوردار است. این فرصت‌ها و قوت‌ها با توجه و برنامه‌ریزی دقیق و منسجم قابل بهره‌برداری است. جذب سرمایه‌داران و سرمایه‌گذاری در منطقه باعث رشد و توسعه فضاهای روستایی و در نتیجه توسعه توریسم ساحلی می‌گردد. در سال‌های اخیر محدوده فوق‌الذکر مورد توجه سرمایه‌داران قرار گرفت اما این توجه بدون برنامه‌ریزی سودی را عاید روستا نمود. لذا افزایش درآمد روستایی و توسعه روستایی مستلزم برنامه‌ریزی در جهت توسعه توریسم روستایی است در نتیجه توسعه توریسم ساحلی ضروری و غیرقابل انکار است. برای تحقق توسعه توریسم ساحلی، نیازهای توسعه باید همزمان تعریف و برطرف گردند. به دلیل حساسیت خاص بخش گردشگری بویژه توریسم ساحلی و وابستگی شدید آن به نهادهای محیطی، سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌ها باید طوری طراحی و تدوین گردد که در کنار دیدگاه بخشی، ضوابط دیدگاه فضایی نیز مورد توجه قرار گیرند.

جدول ۴. ماتریس SWOT عوامل اصلی تأثیر گذار بر توریسم روستایی در محدوده مطالعه شده

بیرونی	داخلی
فرصتها (O)	قوتها (S)
<p>01 همجواری با ساحل و موقعیت جلگه ای - ساحلی</p> <p>02 برخورداری از ساحل شنی و تپه های ماسه ای</p> <p>03 برخورداری از پوشش گیاهی مناسب</p> <p>04 کف صاف و بدون سنگلاخ دریا و وجود تالاب و استخر طبیعی</p> <p>05 ورود توریسم به روستا و تغییر در چگونگی رفتار با گردشگران</p> <p>06 افزایش انگیزه گردشگران برای مسافرت و تفریح</p> <p>07 وجود مرکز استان و شهر توریستی انزلی در نزدیکی این محدوده</p> <p>08 افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه گذاری در این محدوده</p> <p>09 افزایش نرخ روز افزون زمینهای ساحلی</p> <p>10 وجود توریسم و اشتغال زایی روستاییان</p> <p>11 ساخت و سازها در قالب هتلها و مجتمع های تفریحی</p> <p>12 تسریع در رساندن خدمات زیر بنایی و روبنایی در محدوده</p>	<p>01 موقعیت جلگه ای - ساحلی روستاها</p> <p>02 برخورداری از پوشش جنگلی</p> <p>03 خاک مناسب برای کشت انواع محصولات</p> <p>04 وجود آداب و رسوم، فرهنگ محلی و سنتی</p> <p>05 وجود وضعیت بالای آگاهی و سواد در بین مردم روستا</p> <p>06 برخورداری از امنیت و آرامش برای گردشگران</p> <p>07 برخورداری از منطقه ساحل و توریستی و درصد بالای اشتغال</p> <p>08 دسترسی آسان و مناسب به نواحی روستایی</p> <p>09 برخورداری از صنایع دستی روستایی</p> <p>10 وجود محصولات کشاورزی و فضای کافی برای عرضه به گردشگران</p> <p>11 دسترسی مستقیم به معبر بین شهری</p> <p>12 برخورداری از هتلها، پلاژها، سوئیت های اجاره ای و رستورانها...</p>
تهدیدها (T)	ضعفها (W)
<p>T1 عدم وجود سیستم دفع زباله و آسیب به محیط زیست</p> <p>T2 تغییر کاربری اراضی کشاورزی به مسکونی</p> <p>T3 تغییر در طرز رفتار جوانان روستایی</p> <p>T4 رواج زندگی مصرف گرایی و از بین رفتن آداب و رسوم سنتی..</p> <p>T5 تراکم بیش از حد جمعیتی در محدوده در برهه زمانی خاص</p> <p>T6 افزایش قیمت زمین و بالطبع افزایش بار مالی جهت ایجاد تاسیسات و تجهیزات رفاهی</p> <p>T7 وفور ساخت و ساز و نادیده گرفتن چشم اندازهای طبیعی</p> <p>T8 تبدیل مزارع ساحلی به ویلاها و خطر نابودی آگروتوریسم</p>	<p>W1 عدم دسترسی به موقع و کافی به منابع آب سطحی</p> <p>W2 عدم انتصاب مدیران شایسته و مطلع در امر توریسم</p> <p>W3 تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم روستا</p> <p>W4 گرایش غالب سرمایه گذاری به استفاده اختصاصی</p> <p>W5 توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف</p> <p>W6 عدم برنامه ریزی و سرمایه گذاری مناسب</p> <p>W7 عدم وجود امکانات رفاهی، تفریحی و خدماتی ارزان قیمت</p> <p>W8 نامناسب بودن زیر ساختهای محیطی و کالبدی</p> <p>W9 نامناسب بودن تاسیسات و تجهیزات تفریحی و رفاهی</p>

منبع: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۴۰۲

هم چنین با توجه به بررسی‌ها و تحلیل‌های انجام شده در هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها از نظر سه گروه مشارکت کننده در این تحقیق، نتایج ذیل حاصل آمد:

- مسئولان: تحلیل SWOT نشان می‌دهد که از نظر مسئولان چشم‌اندازهای زیبای ساحلی به همراه پوشش گیاهی مناسب، مزارع کشاورزی و وجود استخرهای طبیعی روستا، به عنوان مهمترین نقاط قوت داخلی در توسعه گردشگری ساحلی نقش بسزایی دارند. هم چنین از نظر مسئولان افزایش علاقه گردشگران به این محدوده برای گذران اوقات فراغت و توجه سرمایه گذاران خصوصی به این بخش، تسهیل خدمات رسانی زیر بنایی و روبنایی در این محدوده، به عنوان مهمترین فرصت‌های بیرونی محدوده مورد مطالعه شناخته شده اند. در مورد نقاط ضعف داخلی مسئولین بر این عقیده بوده‌اند که عدم آبرسانی بموقع به مزارع کشاورزی باعث از بین رفتن آگروتوریسم در روستاها می‌گردد و از بین رفتن پوشش گیاهی روستا و مزارع کشاورزی و آثار تخریبی آن به عنوان مهمترین تهدید خارجی جهت گسترش و توسعه گردشگری مطرح شده است.
- روستاییان: همچنین تحلیل SWOT نشان می‌دهد که از دیدگاه روستاییان، چشم‌اندازهای ساحلی و پوشش زیبای روستایی، باغات و استخرهای طبیعی به عنوان مهمترین نقاط قوت داخلی در روستا به شمار می‌آید. علاوه بر این، از نظر روستاییان تعارض بین فرهنگ گردشگران و جوانان روستایی و گرایش آنان به سمت زندگی شهری از جمله مهمترین نقطه ضعف داخلی می‌باشد. در مورد فرصت‌های بیرونی روستاییان بر این عقیده بودند که نزدیک مرکز استان و شهر توریستی انزلی به این محدوده به عنوان مهمترین فرصت‌های بیرونی محسوب می‌شوند و عدم دفع مناسب زباله، تغییر در رفتار ساکنین روستایی و از بین رفتن آداب و رسوم سنتی و فصلی بودن گردشگری از مهمترین تهدیدهای بیرونی به شمار می‌آیند.
- گردشگران: با توجه به جدول و تحلیل SWOT می‌توان گفت که از دید گردشگران چشم‌اندازهای طبیعی ساحلی به همراه مزارع محصولات کشاورزی و فضای سبز، استخرهای طبیعی، امنیت موجود در روستا برای گردشگری از مهمترین نقطه قوت داخلی روستایی محسوب می‌شوند. علاوه بر این از نظر گردشگران عدم وجود تجهیزات و تاسیسات اقامتی و تفریحی مناسب و ارزان قیمت و نامناسب بودن زیر ساخت‌های محیطی و کالبدی از جمله مهمترین نقاط ضعف به شمار می‌آیند. هم چنین در مورد فرصت‌های

بیرونی، گردشگران عقیده داشتند که افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت، افزایش انگیزه بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری از مهمترین فرصت‌های بیرونی روستاها به حساب می‌آیند. علاوه بر این گردشگران معتقد بودند که وفور ساخت و ساز و نادیده گرفتن چشم‌اندازهای طبیعی و از بین رفتن اکروتوریسم به عنوان مهمترین تهدید خارجی مطرح می‌باشد.

منابع

- اصلاح عریانی، ابراهیم، ۱۳۷۷، کتاب گیلان (جلد اول و دوم)، انتشارات گروه پژوهشگران ایران.
- پاپلی یزدی، محمدحسین، سقایی، مهدی، ۱۳۸۵، گردشگری (ماهیت و مفاهیم) تهران، انتشارات سمت.
- پارسا، مجتبی، ۱۳۸۴، توریسم در ایران، ویژه نامه همشهری، شماره هفتم.
- پارسائیان، علی، اعرابی، محمد، ۱۳۸۲، جهانگردی در چشم اندازی جامع، انتشارات دفتر پژوهشهای فرهنگی، تهران..
- پیرز، جان. ای و ریچاردی، رابینسون، مدیریت راهبردی، (برنامه‌ریزی، اجرا و کنترل)، انتشارات سمت، تهران، ۱۳۸۲
- حافظ نیا، محمدرضا، ۱۳۸۲، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی و تهران، سمت.
- دفتر آمار و اطلاعات استانداری گیلان، ۱۳۸۵، سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان رشت، ۱۳۸۵
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، ۱۳۸۳، راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT دهستان لواسان کوچک.
- رضوانی، محمد رضا، ۱۳۸۷، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، انتشارات دانشگاه تهران.
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان گیلان، ۱۳۸۰، سالنامه آماری استان گیلان.
- شفیعی، بیژن، ۱۳۸۳، جامعه شناسی گردشگری، رشت، انتشارات وارسته.
- طرح راهبردی و جامع منطقه ویژه اقتصادی انزلی، ۱۳۸۶، ویژگیهای طبیعی جغرافیایی و زیست محیطی شهر و خانه - جلد ۵ - مهندسان مشاور و برنامه‌ریز. شهرساز و معمار.
- فاخته، قربان، ۱۳۸۶، نگاهی به گیلان زمین، تهران، ناشر لوح زرین.
- قادری، زاهد، ۱۳۸۳، اصول برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری روستایی، تهران، انتشارات سازمان شهرداری‌ها.
- گلکار، کوروش، ۱۳۸۴، مناسب سازی تکنیک تحلیلی (SWOT)، نشریه علمی پژوهشی معماری و شهرسازی، سال پانزدهم، شماره ۴۱، پائیز و زمستان ۱۳۸۴، دانشگاه معماری و شهرسازی.